

Somogyi Tibor felvétele, 2013

POMOGÁTS BÉLA (1934–2023)*

Karcsi, Tóth Károly (1959–2016), intézetünk alapító igazgatója egyszer ezt mondta: „Meghalt Görömbei, elmegyünk a temetésére, mit szólsz hozzá?” Ha ezzel a kérdéssel zárta a mondatát, az azt jelentette, ajánl valami nagyon megfontolandót a megszólítottnak, úgyhogy természetesen igent mondtam. Amúgy kihasználtuk a kocsit, négyen mentünk, hátul Öllös Lászlóval, a Fórum elnökével és Végh Lászlóval, a Bibliotheca Hungarica akkori igazgatójával. A Farkasréti temető előtt, a kapuban Karcsi vett négy szál fehér szekfűt, s mindegyikünknek adott egyet. Görömbei András (1945–2013) irodalomtörténész

sokat tett a Magyarország határain túl élő magyarok irodalmának népszerűsítéséért; egy terjedelmes könyvben elsőként nyújtott szakszerű összefoglalót a 2. világháború után Csehszlovákiában alkotó írókról (*A csehszlovákiai magyar irodalom, 1945–1980*. Budapest, 1982, 444 p.). A monográfiáról a kisebbségi magyarok, vagy ahogy ő nevezte, „a szomszédos országokban élő magyar szórványok” irodalmának népszerűsítéséért ugyancsak sokat fáradozó Pomogáts Béla írt recenziót (*ItK*, 1983/6., 699–702. p.), előrebocsátva, hogy „mind ez ideig hiányzott az olyan összefoglaló áttekintés, amely valóban tudományos szellemben készült volna”. Ő maga is, mármint Pomogáts tevékenyen kivette részét a csehszlovákiai magyar irodalom láttatásából; a Görömbei-monográfiával egy időben jelent meg az a 664 oldalas munka, mely *Az újabb magyar irodalom, 1945–1981* címet kapta, benne a Csehszlovákiai magyar irodalom c. tízoldalas összefoglalóval. (Fónod Zoltánnak mintegy húsz évvel ezelőtt elmondja, hogy „ezt a könyvet a Gondolat Kiadó irodalmi vezetőjének, Pók Lajosnak a felkérésére” írta, s hogy ma már egészen másként írná meg, pontosabban ma már nem vállalkozna ilyen összefoglalás létrehozására, vagy ha mégis, nem több mint ezer író szerepelne benne, hanem legfeljebb kétszáz: „ez is igen nagy szám és igen nagylelkű kritikai szűrőre vall” – teszi hozzá P.B., ezzel önmagát is jellemezve.)

* Tudós elődömnek, e folyóirat korábbi főszerkesztőjének, a hetvenéves Fazekas József esztétának, köszönettel a stafétabotért.

Termékeny szerző volt Pomogáts Béla, ráadásul számos kulturális és közéleti funkciót is viselt, több folyóirat és lap szerkesztőbizottsági tagjaként, az Anyanyelvi Konferencia, a Magyar Írószövetség s az Illyés Közalapítvány elnökeként nagyon sok közvetítő és támogató feladatot vállalt magára, közben az irodalomtudományok doktoraként írta munkáit, állította össze könyveit. Személyesen csak annyira ismertem, mint Görömbeit, olykor láttam-hallottam, gyakrabban írásait-könyveit olvastam-lapozgattam (magam ugyanis Fried István munkáit érzem legközelebb ahhoz, ami érdekel ezen a köztes területen, már amennyire például Márai köztes területnek tartható), de több, hozzá hasonló korú szlovákiai magyar szerző tartotta-tartja őt figyelemreméltó kortársának, úgy tudom, a költő Cselényi László a legközelebbi barátai közé számolja (rőla Pomogáts monográfiát is írt: *Dunaszerdahely*, NAP Kiadó, 2007, ezt megelőzően összeállítója volt az *Escorial avagy a Cs-tartomány* c., Cselényiről szóló dolgozatoknak: Bratislava–Dunaszerdahely, Madách-Posonium–Lilium Aurum, 2002), Tózsér Árpád pedig Pomogáts halálára *A spektátor utolsó gondolatai* címmel verset írt. Az épp hogy csak idősebb Pomogáts Béla Tózsérnek a *Csuang-ce és a pillangó* c. publicisztikakötetéhez (Dunaszerdahely, NAP Kiadó, 1998) írt bevezetőt.

Most, hogy polcainkon a szlovákiai magyar irodalommal kapcsolatos műveit keresem, a *Cselényi Lászlóról* írt kismonográfiája (Dunaszerdahely, NAP Kiadó, 2007) után elsőként a *Radnóti Miklósról* írt kismonográfiája akad kezembe (Budapest, Gondolat, 1977). Aztán persze látom sorra az egyebeket is, székre állva elsőként ezt: *Haza a magasban. Olvasókönyv a huszadik századi magyar irodalomból*, az ő összeállításában és bevezetőjével, benne olyan (nyolcvan évvel ezelőtti) időszerű verssel, mint Weöres *Magyar tanulsága*: „Fénylő tajték után fut a magyar. / Jaj, mindig azt a nemzetet csodálja, / amelyik vesztég lenni nem akar”. Sok klasszikus, kortárs és kisebbségi magyar alkotó, köztük szlovenszkoí (Győry és Mécs) meg szlovákiai (Cselényi, Dobos, Fábry és Tózsér) is – úgy tűnik, az illyési cím vagy az összeállító meglehetősen leszűkítette a választékot. Vizuális emlékezetem szerint itt, a legfelső polcon, a *Haza a magasban* mellett kellene lennie a következő égi gyűjteménynek, a Czine Mihály összeállította *Erdélyi csillagoknak*, de nem találok, vagy csak nem látom. Megannyi hazaszeretetről, hazaféltésről, hazavesztésről, honvágyról szóló szöveg. De vajon hol lehet Pomogátsnak a *Márai Sándor breviáriuma* c. összeállítása (Pozsony, Madách–Magyarok Világszövetsége–Kriterion, 1992)? Megvan: afféle olvasókönyv, bevezető a Márai-irodalomba („breviárium, vagyis olvasmányok gyűjteménye” – írja előszavában P.B.), többnyire próza, néhány vers, sok Kassa (részletek az *Egy polgár vallomásaiból* és *A zendülőkből*, a *Kassai őrváratból*), további sok-sok részlet a *Naplókból*, *Mágia*, *Füveskönyv*, *A szegények iskolája*, *Sértődöttek*, *San Gennaro vére*; élvezetes szemelvények nem csak tegnapi kezdőknek, mai utazóknak is, az idő tájt meg még nemigen lehetett új kiadású Márai-könyvekhez hozzájutni.

Aztán itt van a *Magyar tájak – magyar irodalom* c. válogatása (Dunaszerdahely, Lilium Aurum, 2008), a jellegzetes című *Ötágú síp. A határokon túli magyar irodalom antológiája* (Budapest, Móra, 1992), ezt is Pomogáts Béla válogatta s írt hozzá előszót – na, ebben végre Grendel is szerepel (*Cseh-szlovákiai magyar novella*), a másik Lajos

is, Zs. Nagy, hogy a próza mellett a líra is megnevezetten csehszlovákiai magyar legyen (*Csehszlovákiai magyar költő fohásza az Úrhoz*). S végre egy se nem összeállítás, se nem válogatás, se nem szerkesztés, hanem saját mű: *Kisebbségben és magyarságban. Tanulmányok a szlovákiai magyar irodalomról* (Dunaszerdahely, NAP Kiadó, 1997). S egy különösen értékes, nem túl terjedelmes többszerzős (Filep Tamás Gusztáv, Gaucsík István, Kántor Lajos, Nemes Tamás, Pomogáts Béla, Simon Attila, Szarka László) munka: *Jócsik Lajos emlékülés. 2011. szeptember 16.*, ez egy konferencia előadásainak gyűjteménye (Érsekújvár, KultúrKorzó, 2011); a történészek névsora önmagáért beszél; Nemes Tamás orvos Budapesten édesanyja testvérénél, dr. Jócsik Lajosnénál lakott, később ő gondozta Esztergomban az idős Jócsik Lajost.

Bele sem merek gondolni, hány olyan „kisebbségi irodalmi” antológia lehet még, amelynek elhunyt tudós irodalomtörténészünk a kezdeményezője és létrehozója, s hány további, melyekben másokkal, hozzá hasonlókkal együtt szerepel (a somorjai Bibliotheca Hungarica állománya szerint nagyon sok ilyen kiadvány van).

Na, és itt, az alsó polcon, már a kerti lakban, a híres spenót (*A magyar irodalom története*. Budapest, Akadémiai, 1966) VI. kötete, ebben is benne van PB munkája, majd ennek folytatása, a halványabb zöld borítója okán sóskának nevezett további négy kötet (*A magyar irodalom története 1945–1975*. Budapest, Akadémiai, 1982), melybe ő írta, Béládi Miklóssal és Rónay Lászlóval a Vázlat alcímű, a nyugati magyar irodalmat taglaló részét, benne az irodalom olyan emblematikus alakjaival, mint Kerényi Károly, Zilahy Lajos vagy Márai, a későbbi nemzedékből Faludy György, Határ Győző, Kibédi Varga Áron, a három „párizsi”: Nagy Pál, Papp Tibor és Bujdosó Alpár, vagy Ferdinandy György... hosszan lehetne sorolni, az ideiglenesen csehszlovákiai illetőségűek közül itt találjuk Peéry Rezsőt és Monoszlóy Dezsőt.

Ennyit árul el Pomogáts Béláról határon túli otthonunk. Emlékét őrzik polcaink.

Csanda Gábor

LISZKA JÓZSEF

KÍSÉRLETEK

**Kritikák, vitairatok
(és egyéb úri huncutságok)
a néprajzi tudományok köréből**

